

ANMELDELSER

Geodætisk Instituts Publikationer.

Under den tyske Besættelse, da Geodætisk Instituts Virksomhed paa saa mange Maader var hæmmet, søgte man nye Virkefelter og begyndte at udgive en historisk Kortserie, som fik Navnet Geodætisk Instituts Publikationer. Af denne udkom i 1942 Bd. I—III: Johannes Mejers Kort over det danske Rige, udgivet med Støtte af Carlsbergfondet af *N. E. Nørlund*.

Den kendte Kartograf Johannes Mejer (1606—74) udførte Kortlægningsarbejder i den store Stil, først i Slesvig og Holsten, for Hertugen paa Gottorp, og senere for Kongens Regning i hele det danske Rige, men hans omfattende Opmaalinger naaede desværre aldrig at blive udgivet i det paatænkte Omfang; egentlig var det kun de slesvig og holstenske Kort, der i 37 kobberstukne Blade udkom i Danckwerths Landesbeschreibung af 1652. Resen erhvervede hans Materiale til Brug for Atlas Danicus; Kortene blev renetegnet og laa parat til Udgivelse; et enkelt Bind med 15 Kort er bevaret (AM. 359. fol.), men Resten er gaaet tabt ved Universitetsbibliotekets Brand 1728; et Kort over Viborg Stift har jeg aftrykt i Atlas Danicus, Viborg Bispedømme. Mejers Kort blev ikke udgivet i det 17. Aarhundrede, hvor de kunde have gjort stor Nytte, og sent er Oprejsningens Time slaaet for ham; først nu, midt i det 20. Aarhundrede, foreligger en Udgave af hans kartografiske Arbejder, først nu bliver hans beundringsværdige Livsværk kendt i videre Kredse.

Den historisk-topografiske Værdi af dette mægtige Opmaalingsarbejde fra Midten af det 17. Aarhundrede er overordentlig stor. Selv om Kortene ikke kan honorere de Krav om Nøjagtighed, vi stiller til moderne Kort, bringer de dog Oplysning om mangt og meget, som vi ellers ikke kunde vide noget om, og Udgivelsen har nu muliggjort en mere intensiv Udnyttelse, idet Kortene, der tidligere kun forelaa i Manuskript, fremtidig vil kunne benyttes paa alle større Biblioteker.

Første Bind indeholder Kortene fra Sjælland, Bornholm, Skaane, Halland, Bleking, Gotland og Færøerne, ialt 115 Kort.

Andet Bind rummer Kortene fra Jylland og Fyn, ialt 52 Kort. Tredie Bind omfatter kun Aabenraa Amt, hvor der til Gengæld foruden Herreds- og Sognekort findes Kort over hver eneste Landsby med alle Marknavnene, ialt 124 Kort. Dertil kommer, i en særlig Rulle, 3 store Generalkort, eet over hele Danmark, eet over Skaane og Bleking og eet over Slesvig. Kortene er meget smukt og tydeligt reproducerede, og i en Indledning gør Professor Nørlund udførligt Rede for Johannes Mejers kartografiske Virksomhed og for hans Maalemetoder.

Geodætisk Instituts Publikationer IV bærer Titlen: *D a n m a r k s K o r t l æ g n i n g*, en historisk Fremstilling. Udgivet med Støtte af Carlsbergfondet af *N. E. Nørlund*. Første Bind, Tiden til Afslutningen af Videnskabernes Selskabs Opmaaling (1942, Ejnar Munksgaard).

I Indledningen giver Prof. Nørlund en udførlig og meget instruktiv Redegørelse for Opmaalingens Historie, og derefter følger 105 Plancher med et meget righoldigt Udvalg af de eksisterende Danmarkskort fra de ældste Tider indtil 1842, da Generalstabens topografiske Afdeling oprettedes. Det er interessant og lærerigt at følge Kartografiens Udvikling fra de første ubehjælpomme Rids til de mere og mere fuldkomne Kystlinier og se, at først ved Videnskabernes Selskabs Kort naar vi frem til de helt gode Proportioner. De mange gamle Kort fra forskellige Tider, der aftrykkes her, er af meget forskellig Værdi. De Kort, der er hentet fra udenlandske Kortværker, er tit behæftet med grove Fejl, ikke mindst for Navnenes Vedkommende. Af større topografisk Interesse er de haandtegnede Kort og Kortskitser af dansk Oprindelse, af hvilke det er lykkedes at fremdrage et ikke helt ringe Antal; jeg skal saaledes gøre opmærksom paa Prøverne af Christian Willars' Rytterdistriktskort fra ca. 1720, der bl. a. er af Interesse for Kendskabet til vore gamle Vejforhold.

Reproduktionerne er gennemgaaende fortrinlige, særlig naar det gælder Træsnit eller Kobberstik; farvelagte Haandtegninger har derimod ikke altid været saa lette at gengive, men der er anvendt stor Omhu for at opnaa det bedst mulige Resultat. Idealet skulde jo være, at Reproduktionen skulde kunne erstatte Originalen. Det er dog ikke Tilfældet. Paa Bugges Bornholmskort fra 1771 er der mange af Navnene, som ikke kan læses, og Lup hjælper ikke, da Reproduktionen er sket ved Netætsning; her maatte jeg derfor tilbage til Originalkortet. Men alligevel er jeg Udgiveren taknemlig for at være blevet gjort opmærksom paa Eksistensen af dette Kort.

Tilblivelsen af Videnskabernes Selskabs Kort faar en særlig

indgaaende Omtale i Indledningen, og der bringes flere Prøver saavel af disse Kart som af Forarbejderne til dem. Det vil sikkert interessere mange Lokalhistorikere at erfare, at samtlige Maalebordsblade til Videnskabernes Selskabs Kort er bevarede. Disse Maalebordsblade, der er tegnede i Maalestokken 1 : 20.000, findes nu i Geodætisk Institut og kan studeres der. De er af speciel topografisk Interesse derved, at de rummer adskillig flere Detailler og Navne end de udgivne kobberstukne Kort i 1 : 120.000. Jeg har ved at arbejde med de bornholmske Kort erfaret, at Kobberstikket indeholder overraskende mange Fejl, i hvert Fald i Navnene, og dem kan man til Dels komme bag om ved at gaa til det haandtegnede Maalebordsblad. Ved lokalhistoriske Studier bør man derfor være opmærksom paa de Muligheder, disse Forarbejder rummer.

Serien Geodætisk Instituts Publikationer er senere fortsat med et Bind om Islands Kortlægning og et Bind om Færøernes Kortlægning, begge begyndende med de ældste kendte Kort og sluttende med de nyeste, der skyldes Instituttets egne Opmaalinger. En statelig Serie meget smukke Publikationer, som tjener vort Land til Ære.

Gunnar Knudsen.

Kalkmalerier.

Poul Nørlund og Egmont Lind: Danmarks romanske Kalkmalerier. Selskabet til Udgivelse af Danske Mindesmærker. I Kommission hos A. F. Høst & Søn. 1944.

Vort Lands rige Skat af middelalderlige Kalkmalerier fortjener i høj Grad at blive publiceret. Det kan ikke vente paa »Danmarks Kirker«, der iøvrigt aldrig vil overflødiggøre Specialværker paa dette saa lidt som paa andre Felter. Bortset fra Kapitlerne i Becketts »Danmarks Kunst i Middelalderen« (I—II, 1924—26) og Nørlunds korte Oversigt i »Danmarks Malerkunst« (1. Udg. 1932, 2. 1941) er der ikke udgivet nogen større Behandling af dette Emne siden Magnus Petersens Plancheværk fra 1895, der aldrig har været tilfredsstillende og nu naturligvis er ganske forældet. I det Halvsekel, som er forløbet siden da, har man hvert Aar fundet og restaureret Kalkmalerier, og hvert Aar kommer der nye til. Endnu kan en Behandling hurtigt risikere at blive forældet, hvilket vel er en medvirkende Aarsag til, at Nationalmuseets Fagmænd har tøvet med at gaa igang med Opgaven.

Saa meget glædeligere er det da, at Nationalmuseets Direktør sammen med dets Kalkmalerirestauratør, Maler Egmont Lind, alligevel har gjort en Begyndelse. Takket være Tilskud fra de to